

Högrell, Johan-Adolf och Damma-Klas

– en bit av min ungdoms Alingsås

Gården Bolltorp omnämnes redan år 1357 som Bartorp. Bolltorp har sedan haft många öden, bland annat som cisterciensgård under Varnhems kloster. I början av 1800-talet ägdes Bolltorp av J.A. Adelsköld, far till den mer kände Claes Adelsköld. Förutom Bolltorp var han innehavare av Nolhaga, Öj Jared, Rödene, Lövekulle, Bryngelsnäs och en del gårdar uppåt Västergötland. Så där kan man verkligen tala om en jordlott.

Men nästan allt togs ifrån honom genom olyckliga affärer med Göta Kanalbolag, som gick i konkurs. Även hans svärfar majoren Wolrath Tham, som ägde Hjälmarets säteri, drabbades av samma öde. Familjerna Adelsköld och Tham fick så småningom flytta till Alingsås och bodde då gemensamt i fastigheten Drottninggatan 2 vid Plantaget. Och fick leva under helt andra betingelser.

År 1911 köpte Svante Melin på Hjälmarred Bolltorps gård, vars vita, vackra mangårdsbyggnad ligger som ett blickfång för hela nejden. Säljare var patron Lindström på Nolhaga egendom, som då sålde många av sina utegårdar: Sju torp kom att tillhöra Bolltorp, nämligen Hjelmared, Kroken, Slättebacke, Valken, Gylland, Ruskahed och Karlsberg.

På mina nästan dagliga promenader upp mot Bolltorp går jag förbi Damma-Klas kulle där torpet Karlsberg låg. Det är en liten bergig ekskogsdunge öster om Bolltorpsvägen, omedelbart intill den nya bebyggelsen Bolltorp. I majdagar växer liljekonvaljen här.

I min ungdom fanns här två stugor, som båda hette Karlsberg. De låg strax intill varandra. I den ena stugan, den större, bodde Johan och Anna med fyra barn. Johan var torpare under Bolltorps gård.

I den andra stugan, som i stort sett bara bestod av ett rum och delvis hade jordgolvet, bodde skomakaren och ungarken Damma-Klas. Grannsämjan mellan stugornas folk var inte den allra bästa. Orsakerna var många.

Damma-Klas skall ha varit en duktig skomakare och då han tillämpade humana priser hade han en hel del att göra med sitt skomakeri. För vanlig halvsulning och klackning tog han nit-

tio öre, med extra tjock sula blev det en krona jämt. Konkurrenten i trakten hade han bara av en skomakare Kämpe, som hade sin stuga vid gamla infartsvägen till Stjärnvik vid Kungälvsvägen. Kämpe blev borta en dag och hittades sedan död i ett dike in mot staden.

Damma-Klas hade många kunder inne i Alingsås och nästan dagligen synlig här med sin spånkorg. Han bar långt, grått skägg som sträckte sig ner på bröstet. I det veckade, skrynkliga ansiktet fanns en oproportionerligt stor näsa, men ett par pigga och illmariga ögon lyste upp den annars så skäggiga, gråa och intet så litet slitna gestalten. Damma-Klas tycktes aldrig ha bråttom, utan gick sin väg i maklig lunk.

Nere på Lönnvägen på Ingelund bodde vid denna tid en förläst, åldrad akademiker vid namn Högrell, En mycket snäll och timid gammal man som inte gjorde någon människa något förnär, men som hade den egenheten att bli topp tunnor rasande, ja nästan en Mr Hyde om man råkade spotta i hans närhet. Han botade då den arme brottslingen med alla helvetets kval och elände. Högrell fick givetvis heta "spottegubben" för sin egenhet.

När Damma-Klas en dag var på väg hem till Bolltorp råkade spotta ut sin snus vid kyrkogårdshäcken vid Lönnvägen. I detsamma kom Högrell, skrymd av häcken, Lönnvägen fram.

Det blev ett liv utan like. Högrell hötte med käppen och förföljde Damma-Klas ner mot Nyebro och talade om vilka kval och bedrävelser han skulle få i helvetet.

Damma-Klas tycktes först inte bry sig om uppståndelsen, men stannade så småningom och vände sig om i sin lugna takt och sa:

- Helvetet? Sa du de? Då va ja i da mä ett par skor, å de bjö mej på kaffe. Då va snällt folk ska du veta!

Högrell kom av sig, tittade förvånat på Damma-Klas och lunkade sedan mumlande in mot staden och verkade mycket konfunderad enligt vad åsyna vittnen berättat.

Säkert visste han inte, att ett kvarter vid Stampen i Alingsås kallades för "Helvetet".

En annan gång mötte Damma-Klas på Bolltorpsvägen Johan-Adolf Nilsson, mest känd av gamla alingsåsare som bara "Johan-Adolf". Han var Alingsås "Bolle", luffare, marknadsartist – han jonglerade med kulor, träsnidare, något av en filosof och inte så lite av en drömmare. Han strödde alltid diktat omkring sig. När han inte var ute och knallade i fjärran landskap bodde han på ålderdomshemmet.

Nåja, han mötte nu Damma-Klas på vägen och kunde inte låta bli, sin vana trogen, utan att deklamera något för honom. Det blev en strof av Arvid Mörne:

"Jag är ur tystnad kommen och jag går / i tystnad åter in - i morgon, snart", läste Johan-Adolf nasalt.

Damma-Klas tittade förvånat på honom, plirade med ögonen och sa eftertänksamt:

- Måddä! Å du kommen därifrån? Å ska dit i möra igen? Denna replik kunde aldrig Johan-Adolf glömma. Den upprepade han många gånger, log och skakade medlidsamt på huvudet.

Damma-Klas blev gammal och måste till slut tas in på landsförsamlingens ålderdomshem, som låg där stadsdelen Östlyckan nu ligger. Han togs väl om hand och redan första dagen fick han bada. Det kanske också var första gången i hans liv... Det blev för mycket för honom. Han dog dagen därpå.

Ja, nu är såväl Högrell och Johan-Adolf som Damma-Klas för längesen borta. De var, alla tre en liten bit av min ungdoms Alingsås.

När jag går Bolltorpsvägen förbi Damma-Klas kulle, så minns jag dem. I livet hade de något gemensamt, de var udda människor. Men i minnets ljus suddas mycket av detta ut och de blir för mig rent märkliga.

De två stugorna på kullen också för längesen borta, rester av jordkällare och en igenrasad vattenkälla är allt som finns kvar av Karlsberg.

Och så förstås liljekonvaljerna i majdagar.

Håkan Sandstedt

Artikeln har varit införd i Alingsås Tidning 1984